

УДК 330.123.3

ЗАПАСИ ПІДПРИЄМСТВ: ЕКОНОМІЧНА СУТНІСТЬ ТА КЛАСИФІКАЦІЯ

Ю. Ю. Данилюк

студент 5-го курсу, група ОАм-51, навчально-науковий інститут економіки та менеджменту
Науковий керівник – к.е.н., доцент Т.О. Ровенець

*Національний університет водного господарства та природокористування,
м. Рівне, Україна*

Розглянуто сутність поняття «запаси» та узагальнено підходи щодо трактування даної категорії. Досліджено погляди вчених щодо класифікаційних ознак запасів та подано узагальнену їх класифікацію, застосування якої дозволить вчасно приймати ефективні управлінські рішення щодо використання запасів на підприємстві.

Ключові слова: запаси, класифікація запасів, класифікаційні ознаки.

Рассмотрена сущность понятия «запасы» и обобщены подходы к трактовке данной категории. Исследованы взгляды ученых по классификационным признакам запасов и представлена обобщенная их классификация, применение которой позволит принимать эффективные управленческие решения по использованию запасов на предприятии.

Ключевые слова: запасы, классификация запасов, классификационные признаки.

The essence of the concept «stocks» is considered and the approaches to the interpretation of this category are generalized. The views of scientists concerning the classification characteristics of stocks are researched and a generalized classification is given, the application of which will allow to take effective management decisions on the use of stocks at the enterprise in a timely manner.

Keywords: stocks, classification of stocks, classification characteristics.

Діяльність підприємств зумовлена багатьма факторами, одним з яких є значна кількість запасів. Для ефективної та правильної системи управління підприємством необхідно чітко розмежовувати поняття «запаси», а також розглядати всі можливі варіанти класифікації запасів залежно від специфіки виробництва та ефективності їх використання. Запаси – це найважливіша і найбільш значна частина активів підприємства. Вони є невід’ємною умовою функціонування будь-якого підприємства.

Дослідженням сутності та класифікації запасів займалися І.А. Бланк, П.С. Безруких, В.М. Бойко, А.А. Оглобін, В.В. Ковальов, І.Б. Швець, В.В. Сопко та інші дослідники вітчизняного та зарубіжного наукового простору. Утім, попри вагомий напрацювання щодо роз’яснення сутності запасів, їх класифікації, оцінювання, єдиної позиції щодо трактування та класифікації цієї категорії серед учених немає.

Метою даної публікації є дослідження економічної сутності та класифікації запасів для уточнення розуміння цієї обліково-економічної категорії та розробка практичних рекомендацій з удосконалення класифікації запасів.

Основними завданнями публікації є:

- узагальнити підходи щодо трактування економічної сутності запасів у працях вітчизняних та зарубіжних науковців, а також чинних нормативно-правових актах;

- провести порівняльний аналіз класифікації запасів за різними ознаками в наукових дослідженнях та чинному законодавстві.

Запаси – це найважливіша і найбільш значна частина активів підприємства. У структурі витрат підприємств різних сфер діяльності вони займають домінуюче місце у складі майна. Запаси важливі при визначенні результатів господарської діяльності підприємства та при ознайомленні з інформацією про його фінансовий стан. Оскільки запаси можуть бути перетворені на грошові кошти протягом року або одного операційного циклу, їх відносять до складу оборотних активів.

Розкриття економічної сутності запасів у працях вітчизняних науковців узагальнено у таблиці 1.

Таблиця 1

Визначення поняття «Запаси» у працях вітчизняних науковців

№ з/п	Визначення	Живко З.Б. [5, с.121]	Давидов Г.М. [4, с.186]	Сонько В. [7]	Василенко В.О. [3]	Ткаченко І.Т. [3, с.47]	Стародубцева [13, с.113]	Піча Ю.В. [6, с. 368]	Козловська Е.А. [8]	Савруков Н.Т. [8 с. 95]
1.	Запаси – це ресурси підприємства, які зберігаються для продажу за умов звичайної господарської діяльності або перебувають у процесі виробництва для такого продажу, або утримуються для споживання у виробничому процесі чи при наданні послуг.	+								
2.	Запаси – це активи, які утримуються для подальшого продажу за умов звичайної господарської діяльності.		+							
3.	Запаси – це накопичені ресурси, які перебувають у виробничому процесі з метою наступного продажу виробничого продукту.			+						
4.	Запаси як «резерви матеріальних ресурсів підприємства».				+	+				
5.	Запаси – матеріальні цінності, оборотні кошти у вигляді сировини, матеріалів, палива, напівфабрикатів, готової продукції, які не використовуються в даний момент у виробництві, що зберігаються на складах або в інших місцях і призначені для наступного використання.						+			
6.	Запаси – це предмети праці, які утримуються для подальшого продажу за умов звичайної господарської діяльності.							+		
7.	Запасом є будь-який ресурс, який використовується для того, щоб задовольнити поточну або майбутню потребу (вихідні матеріали, напівфабрикати, готові вироби).								+	+

Проведені дослідження економічної сутності запасів як економічної категорії виявили певні відмінності у трактуванні даного поняття науковцями. Така ситуація свідчить про те, що розкриття суті будь-якої економічної категорії залежить від вибраного підходу до її визначення. Але переважна більшість вчених та економістів при висвітленні питань обліку запасів бере за основу визначення, наведене в П(С)БО 9 [2].

Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 9 «Запаси» (надалі П(С)БО 9) визначає методологічні засади формування в бухгалтерському обліку інформації про запаси і розкриття її у фінансовій звітності [2].

Відповідно до П(С)БО 9 під запасами розуміють активи:

- а) які утримуються для подальшого продажу звичайної господарської діяльності;

б) що перебувають у процесі виробництва та подальшого продажу продукту виробництва;

в) утримуються для споживання під час виробництва продукції, виконання робіт та надання послуг, а також для управління підприємством.

Важливою передумовою раціональної організації обліку запасів є економічно обґрунтована їх класифікація. Відповідно до П(С)БО 9 для цілей бухгалтерського обліку запаси класифікують наступним чином (табл. 2) [2].

Таблиця 2

Класифікація запасів згідно з П(С)БО 9 «Запаси» [2]

№ з/п	Групи запасів
1.	Сировина, основні і допоміжні матеріали, комплектуючі вироби та інші матеріальні цінності, що призначені для виробництва продукції, виконання робіт, надання послуг, обслуговування виробництва й адміністративних потреб.
2.	Незавершене виробництво у вигляді незакінченого обробкою і складанням деталей, вузлів, виробів та незакінчених технологічних процесів. Незавершене виробництво на підприємствах, що виконують роботи та надають послуги, складається з витрат на виконання незавершених робіт (послуг), щодо яких підприємством ще не визнано доходу.
3.	Готова продукція, що виготовляється на підприємстві, призначена для продажу і відповідає технічним та якісним характеристикам, передбачених договором або іншими нормативно-правовими актами.
4.	Товари у вигляді матеріальних цінностей, що придбані (отримані) та утримуються підприємством з метою подальшого продажу.
5.	Малоцінні та швидкозношувані предмети, що використовуються протягом не більше одного року або нормального операційного циклу, якщо він більше одного року.
6.	Поточні біологічні активи, якщо вони оцінюються за П(С)БО 9, а також сільськогосподарська продукція і продукція лісового господарства після її первісного визнання.

Підходи щодо класифікації запасів в економічній літературі наведено в таблиці 3.

Таблиця 3

Класифікація запасів в економічній літературі

№ з/п	Назва ознаки класифікації	Види запасів	Крикавський С.В.[12]	Лукинський В.В. [11]	Козловська Е.А.[8]	Піча Ю.В. [6, с. 8]	Нашкерецька Г.В.[9,с.208]	Ткаченко Н.М. [14]	Посилкіна О.В.[10 с,254]	Доровський О.В.[10 с,254]
1.	За функціональним поділом	1. Поточні 2. Гарантійні 3. Сезонні 4. Спекулятивні	+							
2.	За фазовим поділом	1. Запаси у постачанні 1.1. матеріали - сировина - покупні частини 2. Запаси у виробництві 2.1. незавершена продукція - напівфабрикати - запаси на робочих місцях	+							
3.	За планом рахунків бухгалтерського обліку	1. Виробничі запаси 2. Поточні біологічні активи 3. МШП 4. Напівфабрикати		+	+	+	+	+		

		5. Готова продукція 6. Продукція сільськогосподарського виробництва 7. Товари		+	+	+	+	+		
4.	За ступенем ліквідності	1. Ліквідні 2. Неліквідні						+		
5.	За місцем перебування	1. У постачальників 2. У посередників 3. У виробничому процесі 4. У роздрібній торгівлі 5. В дорозі						+	+	+

Таким чином, в літературних джерелах немає чіткої єдності у виділенні відповідних видів запасів, а також системності у розкритті їх сутності. В деяких випадках відбувається перетинання (змішування) класифікаційних ознак та одиниць, розглядається класифікація певних видів запасів.

Враховуючи класифікацію, наведену в П(С)БО 9, та зважаючи на підходи науковців, можна виділити і узагальнити наступні ознаки класифікації запасів, які є доцільними:

1. За функціональним призначенням: для реалізації; для виробництва.
2. За місцем перебування: у постачальників; у посередників; у роздрібній торгівлі; в дорозі; у виробничому процесі; на складах підприємства.
3. За метою формування: підготовчі; резервні; рекламні; спекулятивні.
4. За цілями: поточні; стратегічні; тактичні.
5. За формою власності: власні; запозичені; на утриманні.
6. За часом зберігання: швидколіквідні; тривалого зберігання; нетривалого зберігання.

Запаси – важливий елемент функціонування підприємства будь-якого типу. Їх оптимальний розмір забезпечує безперервність діяльності та уникнення низки ризиків пов'язаних з відсутністю запасів. Проведене дослідження надало змогу узагальнити погляди вчених стосовно економічної сутності категорії «запаси» та встановити, що переважна більшість науковців розкривають дане поняття, спираючись на визначення, наведене у П(С)БО 9. Класифікувати запаси можна за різноманітними ознаками. Проте запропонована узагальнена класифікація дає уявлення про основні види запасів, що дозволить вчасно приймати ефективні управлінські рішення щодо їх використання.

Список використаних джерел:

1. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 “Загальні вимоги до фінансової звітності” : наказ Міністерства фінансів України від 07.02.2013р. № 73 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13>.
2. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 9 “Запаси” : наказ Міністерства фінансів України від 20 жовтня 1999 року № 246 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0751-99>.
3. Василенко В. О. Виробничий (операційний) менеджмент : [навч. посіб.] / О. В. Василенко, І. Т. Ткаченко. – К. : Центр учбової літератури, 2007. – 532 с.
4. Давидов Г. М. Аудит : [підручник] / Г. М. Давидов. – К. : Знання 2004. – 511 с.
5. Живко З. Б. Словник сучасних економічних термінів / З. Б. Живко, О. М. Живко, І. Ю. Живко. – Львів : Край, 2007. – 384 с.
6. Кулаковська Л. П. Організація і методика аудиту : [навч. посіб.] / Л. П. Кулаковська, Ю. В. Піча – К. : Каравела, 2004. – 568 с.
7. Сонько В. Бухгалтерський облік: [навч. посіб.] / В. Сонько. – Тернопіль: Астон, 2016. – 496 с.
8. Козловський В. А. Логістический менеджмент: [учебник] / В. А. Козловский, Э. А. Козловская, Н. Т. Савруков. – СПб. : Политехника 1999. – 275 с.
9. Нашкерська Г. В. Бухгалтерський облік : [навч. посіб.] / Г. В. Нашкерська. – К. : Центр навчальної літератури, 2004. – 464 с.
10. Виробнича логістика : [навч. посіб.] / [О. В. Посилкіна, Р. В. Сагайдак-Нікітюк, О. В. Доровський, Г. В. Кубасова]. – Х. : НФаУ, 2015 – 364 с.
11. Лукинский В. В. Актуальные проблемы формирования теории управления запасами : [монография] / В. В. Лукинский. – СПб., 2008. – 213 с.
12. Крикавський Є. В. Логістичне управління : [підручник] / Є. В. Крикавський. – Львів : Національний університет «Львівська політехніка», 2016. – 684 с.
13. Райзберг Б. А. Современный экономический словарь / Райзберг Б. А., Лозовский Л. Ш., Стародубцева Е. Б. – [2-е изд. исправ.]. – М. : Инфра, 1998. – 479 с.
14. Ткаченко Н. М. Бухгалтерський фінансовий облік, оподаткування і звітність : [підручник] / Н. М. Ткаченко – К. : Алерта, 2006. – 1080 с.